

HAD PETER PAUL RUBENS REUMA?

Peter Paul Rubens (1577-1640) wordt beschouwd als de meest invloedrijke kunstenaar van de Vlaamse barok. Onderzoekers denken aan de hand van zijn schilderijen te kunnen vaststellen dat hij leed aan reumatoïde artritis (RA). Op enkele van zijn portretten zijn vervormde handen te zien die door RA ontstaan zouden kunnen zijn. Verondersteld wordt dat Rubens zijn eigen handen als voorbeeld gebruikte.

Reumatoïde artritis werd in de tijd van Rubens nog niet zo genoemd. Knobbelige, pijnlijk rood gezwollen gewrichten, meest aan de voeten, was bekend als jicht. Alfred Garrod (1819-1907) kwam in 1859 met de naam reumatoïde artritis. Deze Engelse hoogleraar Materia Medica and Therapeutics was een van de grondleggers van de moderne reumatologie. Hij introduceerde de naam reumatoïde artritis nadat hij had ontdekt dat mensen met jicht urinezuur in het bloed hebben, iets wat bij mensen met RA niet het geval is. Eerder al, in 1800, wees de Franse arts Augustin Jacob Landre Beauvais in zijn proefschrift op een 'nieuw type jicht'.

Reumahanden op schilderijen

Het zal Peter Paul Rubens niets uitgemaakt hebben hoe de aandoening werd genoemd. Men neemt aan dat hij reumaklachten had en dat het zijn eigen gewrichten waren waarvan hij de groeiende vervorming in beeld bracht. Zo komt ook op een van zijn belangrijkste werken een 'reumahand' voor. De rechterhand van een van de figuren op De Drie Gratiën (1638) heeft een gewrichtsafwijking die doet denken aan reumatoïde artritis. Het gaat om de vrouw aan de linkerkant. De figuur rechts heeft het gezicht van Isabel Brant, de eerste vrouw van Rubens. Zij stierf tijdens een van de pestepidemieën die ook nog in de zeventiende eeuw in Europese steden dood en verderf zaaiden. De vrouw met het lichte haar links is Hélène Fourment, de tweede vrouw van Rubens. Zij stond op 23-jarige leeftijd model voor dit schilderij. Er is geen enkel bewijs dat zij toen leed aan reumatoïde artritis. Of het dan wetenschappelijk verantwoord is om te beweren dat Rubens zijn eigen hand gebruikte als voorbeeld? Het kan ook een 'onhandig' weergegeven rechterhand zijn. Maar onderzoekers zeggen dat ze meer 'bewijzen' hebben.

DE TWEEDE VROUW VAN PETER PAUL RUBENS

Hélène Fourment trouwde met Rubens op 6 december 1630. Zij was toen pas 16 jaar oud, hij was 53 jaar. Er is een brief van Rubens uit 1634 bewaard gebleven waarin hij uitlegt waarom hij dit meisje ten huwelijk vroeg. "Ik besloot te trouwen omdat ik vaststelde dat ik nog niet geschikt was voor het celibaat. Ik koos een jonge vrouw uit een fatsoenlijke, maar burgerlijke familie, hoewel iedereen mij aanraadde een vrouw van adel te nemen. Maar ik vreesde de hoogmoed, de algemene kwaal van de adel, zeker bij vrouwen. Daarom koos ik een meisje dat niet zou blozen wanneer zij me mijn penselen zag nemen. Om eerlijk te zijn, leek het me hard om de kostbare schat van de vrijheid te verliezen in ruil voor de omhelzingen van een oude vrouw."

Er wordt ook beweerd dat blootstelling aan vervuilde verfmaterialen reumatoïde artritis kan veroorzaken. Een wetenschappelijk bewijs ontbreekt. Maar als dit waar is, zou menig schilder uit die tijd reumatoïde artritis hebben gehad. Feit is dat de verfmaterialen zware metalen zoals kwik, cadmium, arsenicum en lood, bevatten en Rubens daar dagelijks mee in aanraking kwam.

DE DRIE GRATIËN

De gratiën of charites waren begeleidsters van Venus, de godin van de liefde. Aglaea was de verpersoonlijking van de schoonheid, Euphrosyne van de vreugde en Thalia van het bloeiend geluk. Ze waren de dochters van Zeus en Eurynome.

DE HEILIGE FAMILIE MET SINT ANNA

Op dit schilderij uit 1630 staat de Heilige Familie (Jozef, Maria en het kindje Jezus) samen met Sint Anna, de moeder van Maria.

Een ander voorbeeld van een schilderij waarop een hand tekenen van ontstekingen vertoont, is het schilderij van de Heilige Familie met Sint Anna, geschilderd tussen 1633 en 1635. Ook is er een portret van Hélène Fourment uit 1630 waarop de linkerhand vervormd is. Rubens zelf draagt op schilderijen waarop hij zichzelf heeft afgebeeld, vaak handschoenen. Een elegante handschoen was een symbool van rijkdom, maar kan ook een vervormde hand verbloemen. Rubens was een realistische schilder, je kunt aannemen dat hij het niet over zijn hart zou kunnen verkrijgen zichzelf anders op het doek te zetten, dan hij was.

Wat wel zeker is, is dat de gezondheid van Rubens met de jaren verslechterde. Er zijn namen van artsen bekend bij wie hij onder behandeling was. Zo consulteerde hij toen hij in Londen op een politieke missie voor Filips IV van Spanje was, Theodore Turquer de Meyerne. Sir Théodore Turquet. Deze Zwitserse arts behandelde de koningen van Frankrijk en Engeland.

Peter Paul Rubens stierf in 1627, verlamd in armen en benen.

NOORTJE KRIKHAAR

